

I

Ik heb hem leren kennen gedurende die merkwaardige weken in het voorjaar waarin een aanzienlijk deel van alle menselijke activiteit abrupt tot stilstand was gekomen. De wereld was ver-grendeld, zij het niet overal even rigoureuus. In mijn contreien bestond nog wel enige bewegingsvrijheid, en zo kon ik het me permitteren om tijdens de eerste dagen waarin de natuur zich opmaakte voor haar jaarlijkse veldslag – die telkens weer de kop kost aan veel wat net de kop heeft opgestoken – dagelijks lange wandelingen te maken, afgewisseld met fietstochten, veelal bij grandioos weer. De paar dagen dat het kouder was, bleef het droog en waaide het zelden hinderlijk.

In *de Volkskrant* verwees een columniste naar F.B. Hotz' verhaal 'Theodicee', over een volmaakte wereld in 2063 waarin op onverklaarbare wijze consternatie ontstaat. 'God zag dit alles en hielp mee, ingevolge Zijn Genade, de zoveel heilzamer orde van een eeuw eerder te herstellen. Hij zond een milde bacterie, een nieuwe,' schreef Hotz. En ziedaar: het leven werd goed. Beter. Als vanouds. Wie weet had God ons dit keer een nieuw virus gestuurd om een vroegere, vreugdevollere orde te herstellen.

Ik zal niet de enige zijn die zegt dat die weken tot de gedenkwaardigste en meest vervreemdende behoren die ik ooit heb meegemaakt, maar ik ben wel de enige die in deze periode Wijnand Veldert heeft leren kennen. Ik durf zelfs met vrij grote zeker-

heid te stellen dat ik ook de enige ben die in die periode werkelijk contact met hem heeft gehad. Want ondanks zijn bruisende persoonlijkheid leidde hij een geïsoleerd bestaan. En de vriendschap die ik met hem sloot, alsook de specifieke omstandigheden waaronder die zich ontwikkelde, hadden zoveel betekenis voor me dat ik kan zeggen dat ze tot mijn memorabelste levensfeiten behoren. Wijnand Veldert was dan ook een aimabele man. Maar hoe gedenkwaardig ook, ik ben bang dat ik de details, de opeenvolging en de afloop der gebeurtenissen zal vergeten als ik deze geschiedenis niet opschrijf. Als je al zou kunnen spreken van een afloop, die inmiddels ruim een maand achter me ligt. Met deze bekentenis – eigenlijk meer een constatering met een imperatief karakter – noem ik meteen ook een belangrijk motief om dit verhaal te vertellen.

Net als vrijwel iedereen zag ook ik mij gedwongen niet lang na half maart in quarantaine te gaan. Ik werkte als cultureel verslaggever bij Radio 1 ('met een zijlijntje sport', zeg ik er altijd bij – een privilege, moet ik toegeven, in dat verregeand verkavelde bedrijf van ons) en had die eerste weken van maart nog het nodige te doen: ik maakte een lang item in de vorm van een dubbelgesprek met Herman Finkers en Johanna ter Steege vanwege hun hoofdrollen in een nieuwe film van Johan Nijenhuis, *De beentjes van Sint-Hildegard*; er was het onvermijdelijke Boekenbal in de Amsterdamse Stadsschouwburg – een reportage waarin ik de obligate korte interviews met de hotshots van dat literaire feestje lardeerde met zo mogelijk interessante observaties ter plekke; ik bezocht de première van een nieuw toneelstuk van Ilja Leonard Pfeijffer, *De aanzegster*, in het Zuidpooltheater in Antwerpen en ik maakte zowaar nog een item (zijlijntje sport!) over een kickboks gala in Landgraaf, waar een jonge Nederlandse vechter excelleerde in een duel met een Duitser.

Maar ook mij werd op enig moment te verstaan gegeven dat ik thuis moest gaan werken. Iets waaraan wij, radioverslaggevers met ons privékantoor als uitvalsbasis, toch al min of meer gewend zijn. En zo raakte ik vanaf 11 maart, uitgerekend de dag dat de Wereldgezondheidsorganisatie de toestand op onze planeet definiëerde als een pandemie, zo goed als aan huis gekluisterd. In de week die daarop volgde, schreef ik nog wel wat artikelen voor de website van de NOS (over de stilgelegde wielerkalender; over het afgelasten van allerlei boekpresentaties en de alternatieven die uitgeverijen daarvoor aan het verzinnen waren; over wat het voor muzikanten betekent niet meer te kunnen optreden, dit aan de hand van een telefonisch interview met zangeres VanWyck, die niet lang daarvoor haar tweede album *Molten Rock* gelanceerd had), maar toen ik daarmee klaar was, had ik als cultureel reporter werkelijk niets meer omhanden. Omdat er niets meer gebeurde. Er waren geen sportwedstrijden, geen theater- en muziekvoorstellingen meer, de musea en bioscopen waren gesloten, nieuw te verschijnen boeken werden uitgesteld en een deel van de boekhandels ging zelfs op slot.

In Hilversum gaan zitten werken, al zou ik niet hebben geweten waaraan, was ook geen optie meer, mede vanwege de richtlijnen van de overheid om alleen nog naar kantoor te gaan als het echt moest. Cultuur was sowieso al geen topprioriteit bij de omroep. Suze, mijn leidinggevende, had geen nieuwe opdrachten meer voor me, en ook geen alternatieve. Ze suggereerde dat ik (doorbetaald) maar een tijdlang enig achterstallig onderhoud moest plegen, en wenste mij en haarzelf betere tijden toe. Maar ik ben een vrij ordelijk mens – al zeg ik het zelf, en dan druk ik me nog eufemistisch uit –, dus er was geen achterstallig onderhoud. De boeken, de papieren en andere spullen die ik nodig had voor mijn laatste klussen waren in een halfuur opgeruimd en het opstellen van een voorlopig laatste onkostendeclaratie kostte me ook weinig

tijd. Ik realiseerde me dat ik beroepsmatig in een ongekend regime terecht was gekomen: nooit eerder had ik meegemaakt dat ik, als het om werk ging, niets, maar dan ook niets meer te doen had. ‘Geen moer, geen ruk, geen reet,’ zou Wijnand gezegd hebben.

Dat wilde niet zeggen dat mijn persoonlijk leven er ook vacant uitzag. Er kwam in die derde week van maart in de Utrechtse banlieue namelijk behoorlijk wat leven in de brouwerij. Daar, in Leidsche Rijn, de mooiste Vinex-wijk van Nederland (al was het maar omdat ze nog niet af is), woon ik immers al een jaar of achttien met mijn vrouw en twee kinderen. Het is er – ik zou bijna zeggen – *perfect* wonen, maar we kregen trammelant. Nou ja, eigenlijk niet in ons aangeharkte mini-utopia, maar verder weg. En daardoor ook in onze hoofden. We hadden trammelant op afstand. We hadden trammelant die rechtstreeks voortkwam uit het ongrijpbare virus dat de wereld aan het gijzelen was.

Om te beginnen was onze zoon niet thuis. Morits, achttien en midden in zijn zogeheten tussenjaar, was begin februari met twee vrienden op wereldreis gegaan. Via Taiwan (waar ze op de luchthaven tot hun onuitsprekelijke *gêne* en misnoegen verplicht werden mondkapjes te dragen) waren ze naar Melbourne gevlogen om eerst een paar maanden rond te reizen door Australië, op dat moment nog zwaar in de ban van alom woedende natuurbranden. Vanuit Melbourne waren ze via Canberra, Sydney en Gold Coast almaar noordelijker gereisd, maar ook daar werden de mobiliteit en het vertier in de loop van maart steeds verder ingeperkt na aanscherping van de maatregelen. Veel pubs, restaurants en andere openbare gelegenheden waren gesloten. Excursies die ze geboekt hadden, werden afgelast. Bovendien riep het ministerie van Buitenlandse Zaken alle in verre buitenlanden verblijvende Nederlandse onderdanen op om werk te maken van een spoedige terugkeer voordat lockdowns overal zo stringent zouden zijn dat

naar huis gaan niet meer mogelijk was. Wij maakten ons zorgen en hadden om de paar dagen contact met onze zoon. Maar erg veel aanstalten om een terugkeer naar het vaderland te bespoe- digen maakte Morits nog niet, al hadden hij en zijn metgezellen een aarzelend terugtrekkende beweging gemaakt door van de Sunshine Coast af te zakken naar Brisbane. Ze wilden hierna im- mers nog naar Zuidoost-Azië. Ze hadden helemaal geen zin om weer naar huis te gaan. Ze hadden de tijd van hun leven. Ze deden waar ze zin in hadden. Ze hadden een stel meisjes leren kennen.

Daar kwam nog bij dat in de gemeente waar een groot deel van onze familie woont, in het zuiden van het land, de toestand bui- tengewoon ernstig was geworden. Eind maart, begin april was het zelfs een tijdlang de zwaarst getroffen gemeente van Neder- land. Er stierven daar dagelijks mensen aan de ziekte die door het virus verspreid werd, en velen van hen kenden wij. En nog veel meer raakten er besmet. Mensen in het appartementencomplex waar mijn moeder woonde. Familieleden. Vrienden. En mensen die we nog kenden uit het verenigingsleven en van school. Ook mijn schoonmoeder werd – achteraf kan dat met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid worden beweerd – getroffen door het virus. Zoals veel anderen in haar omgeving is ze vermoede- lijk besmet geraakt op een bridgeavond. En kaarten was op dat moment niet haar enige tijdverdrijf. Ze zong ook. In een koor. Als lid van de plaatselijke zangvereniging *Sotto Voce*, een naam die naar mijn oordeel niet helemaal de intenties uitdrukt van een groot gezelschap – voornamelijk ouderen – dat met overgave en uit volle borst zingt.

Hoe het ook zij, mijn schoonmoeder werd doodziek en wij – honderdvijftig kilometer van haar verwijderd – zagen mach- teloos toe (en hoorden aan, door met haar te bellen) hoe ze steeds zeker werd. Er mocht en durfde daar niemand naar binnen – geen mantelzorgverlenende familie en geen zorginstantie. De dienst-

doende huisarts oordeelde dat haar toestand niet urgent genoeg was voor een ziekenhuisopname. En zo voelde Veerle, sinds het overlijden van haar oudere zus het enige overgebleven kind, zich op donderdag 19 maart gedwongen om zorgverlof op te nemen en – gewapend met handschoenen, mondmaskers en schorten, die ze had gekregen van een bevriende huisarts – naar het zuidelijke oorlogsfront te trekken om haar alleenstaande moeder (inmiddels een jaar of zes weduwe) bij te staan. Dat was hard nodig ook, want Veerles moeder had al meer dan een week geen enkele verzorging gehad en lag kortademig, uitgeput en vervuild in haar bed.

Zodoende was behalve mijn zoon ineens ook mijn vrouw ver van huis, zonder dat duidelijk was wanneer ze zou terugkeren. Ik kon het Lynn, mijn twintigjarige dochter, moeilijk kwalijk nemen dat ze in deze omstandigheden de volgende dag eveneens het huis verliet en in Rotterdam haar intrek nam bij haar vriend, die daar studeerde. Het was duidelijk dat van hem meer genegenheid en aandacht te verwachten viel dan van een bezorgde vader die zich geen raad wist met zijn professionele ledigheid. En die, laat ik eerlijk zijn, er altijd al een handje van had zich af te zonderen. Er te zijn zonder er te zijn.

Daar zat ik dan, op een vrijdag in maart, ineens alleen in een huis dat nazinderde van het overhaaste vertrek van zijn bewoners. Die eerste nacht in mijn dooie eentje moest ik zoals gewoonlijk tegen de ochtend, het was rond een uur of vijf, een keer het bed uit om naar het toilet te gaan. Ik had al vele jaren de gewoonte om dan, met de ogen nog halfdicht, in het voorbijgaan en in gedachten een kus te drukken op het voorhoofd van het kinderportretje dat daar op de hoek van de ladekast staat opdat we haar nooit zullen vergeten. Die reflex had ik ook nu.

Slaapdronken stommelde ik terug naar bed. Toen drong het ineens tot me door. Het was stil. Niet zomaar een beetje stil, maar zo stil als ik het nog nooit eerder had meegemaakt. En dat

in deze suburbane omgeving, waar anders op elk moment van de dag wel een gerucht te vernemen valt. Niets nu, geen zuchtje wind, geen hondengrom, geen vogelzang, geen voetstap, geen kuch, geen wegstervend verkeer. Helemaal niets. Ik beleefde een stilte die geen enkel adjectief verdraagt. Geen zoemende, geen suizende, laat staan een laaiende of oorverdovende stilte. Deze afwezigheid van geluid (ik kan onmogelijk de enige zijn die haar gedurende een van deze nachten ervaren heeft) was zo goed als absoluut. En dus beangstigend. Stilte als grondtoon. De maatregelen tegen het virus hadden ons verlamd, verdoofd en verstomd, en hadden ons diep in onze hollen gedreven. En ineens kon ik de slaap niet meer vatten – iets wat me zo goed als nooit overkomt. De geluidloosheid greep me naar de keel, ontketende een jeuk die me verwoed aan het krabben bracht. Ik lag te woelen. Ik was klaarwakker. Ik schoof het gordijn opzij en keek, me ervan bewust dat ik een eenzame toeschouwer was, neer op het door een zachte vorst fijn berijpte gazon. De maanverlichte tuin zag eruit als altijd en vormde toch het tableau van een nachtmerrie: even apocalyptisch als vreedzaam.

Ik moest denken aan dat aangrijpende gedicht van Lars Gustafsson, ‘De stilte van de wereld voor Bach’, liep naar beneden en haalde de bundel waar het in stond uit de kast.

Er moet een wereld bestaan hebben voor
de Triosonate in D, een wereld voor de partita in A mineur,
maar hoe zag die wereld eruit?
Een Europa van grote lege vertrekken zonder weerklank,
overal onwetende instrumenten
waar Musikalisches Opfer en Das wohltemperierte Klavier
nooit over een claviatuur waren gegaan.
Eenzaam gelegen kerken
waar de sopraanstem uit de Johannes Passion

zich nimmer in hulpeloze liefde slingerde
rond de mildere windingen van de fluit,
weidse zachtmoedige landschappen
waar alleen oude houthakkers met hun bijlen te horen zijn
het gezonde geluid van sterke honden in de winter
en – als een slingerklok – schaatsen klauwend in glansijs;
zwaluwen zwermend in de zomerlucht
schelp waar het kind aan luistert
en nergens Bach, nergens Bach
schaatsstilte van de wereld voor Bach.

Boven, terug in bed, de slaap weer vattend raakte ik zelf bevangen door schaatsstilte, zwevend over de bevroren wateren van aanvang.

Toen ik een paar uur later wakker schoot, was het licht en hoorde ik merels fluiten, maar verder niets. Veel meer gebeurde er die dag ook niet. Ik zette de radio aan voor het nieuws. Ik nam uitgebreider dan anders de krant door en zag door het kamer-raam af en toe een enkeling door de straat gaan. De oude man (alpinopetje, manchester broek) met zijn hond, een paar kinderen met een bal, een bestelbusje. Dat was alles. Ik liep naar boven, rommelde wat in mijn werkkamer.

Toen ik enkele bureauladen open en weer dicht had geschoven, begon ik een stapel oude paperassen en mappen te ordenen, die ik bewaarde in een paar archiefbakken die lange tijd onaangeroerd waren gebleven. In een van die bakken bewaar ik materiaal (notities, invallen, citaten) met het oog op het schrijven van eigen werk. Volstrekt onregelmatig (soms een heel jaar niets, dan weer drie keer binnen een paar maanden) publiceer ik essays en verhalen in weekbladen en literaire tijdschriften. Iets wat mijn bazen in Hilversum trouwens prima vinden. Ik denk dat ze denken dat hun dat prestige verschaft.